

دانشگاه پیام نور

مرکز تهران جنوب

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته الهیات

گرایش: علوم قرآن و حدیث

عنوان:

بررسی حمایت اجتماعی و اقتصادی از ایتم از منظر قرآن کریم و مقایسه
آن با عهدین

استاد راهنما:

دکتر محمد هادی امین ناجی

استاد مشاور:

دکتر سید محمد میردامادی

نگارنده:

حامد فاضلی

شهریور ماه ۱۳۹۷

دانشگاه پیام نور
ساوانت فناوری و پژوهش

به نام خدا

مشور اخلاق پژوهش

با استناد از خداوند سبحان و اعتقاد به این که عالم محضر خداست او همواره ناظر بر اعمال انسان و به منظور پاس داشتن مقام بلند دانش پژوهش و نظریه‌ایست جایگاه دانشگاه در اتمای فرهنگ و تمدن بشری، ما عشاء بیات علمی، کاکلنای و دانشجویان دانشگاه پیام نور متعهد می شویم اصول زیر را در انجام فعالیت های پژوهشی مد نظر قرار داده و از آن تخلفی نکنیم:

- ۱ - اصل منافع ملی و رعایت اصول انقلاب اسلامی: تعهد به رعایت مصالح ملی و در نظر داشتن به مشرب و توسعه کشور در گمیه مراحل پژوهش و صیانت از ارزش های انقلاب اسلامی.
- ۲ - اصل مالکیت مادی و معنوی: تعهد به رعایت کامل حقوق مادی و معنوی دانشگاه و کلیه همکاران.
- ۳ - اصل حقیقت جویی: تلاش در راستای پی جویی حقیقت و وفاداری به آن و دوری از حرکت پنهان سازی حقیقت.
- ۴ - اصل رعایت حقوق: التزام به رعایت کامل حقوق پژوهشگران و پژوهشگران (انسان، حیوان و نبات و محیط زیست و سایر صاحبان حق).
- ۵ - اصل ترویج: تعهد به رواج دانش و امانت دستور تحقیقات و انتقال آن به همکاران علمی و دانشجویان به غیر از مولودی که منع قانونی دارد.
- ۶ - اصل رعایت انصاف و انست: تعهد به اجتناب از حرکت جانبداری غیر علمی و حفاظت از اموال، تجهیزات و منابع در اختیار.
- ۷ - اصل رازداری: تعهد به صیانت از اسرار و اطلاعات محرمانه افراد، سازمان ها و کشور و کلیه افراد و نهاد های مرتبط با تحقیق.
- ۸ - اصل احترام: تعهد به رعایت حریم ها و حرمت ها در انجام تحقیقات و رعایت جانب نهد و خودداری از حرکت حرمت شکنی.
- ۹ - اصل برانست: التزام به برانست جویی از رفتار غیر حرفه ای و اعلام موضع نسبت به کسانی که حوزه علم پژوهش را به بندهای غیر علمی می آکنند.
- ۱۰ - اصل رعایت مذاهب و قومیت: تعهد به رعایت کامل اصول مربوط به وحدت و، همبستگی مذاهب و قومیت ها.

تاییدیه صحت و اصالت نتایج

باسمه تعالی

اینجانب به شماره دانشجویی..... دانشجوی رشته

مقطع تحصیلی..... تایید می نمایم که کلیه نتایج این پایان نامه / رساله حاصل کار اینجانب و بدون هر گونه دخل و تصرف است و موارد نسخه برداری شده از آثار دیگران را با ذکر کامل مشخصات منبع ذکر کرده ام . در صورت اثبات خلاف مندرجات فوق ، به تشخیص دانشگاه مطابق یا ضوابط و مقررات حاکم (قانون حمایت از حقوق مؤلفان و قانون ترجمه و تکثیر کتب و نشریات و آثار صوتی ، ضوابط و مقررات آموزشی ، پژوهشی و انضباطی ...) با اینجانب رفتار خواهد شد و حق هر گونه اعتراض ، در خصوص احقاق حقوق مکتسب و تشخیص و تعیین تخلف و مجازات را از خویش سلب می نمایم. در ضمن ، مسئولیت هرگونه پاسخگویی به اشخاص اعم از حقیقی و حقوقی و مراجع ذی صلاح (اعم از اداری و قضایی) به عهده اینجانب خواهد بود و دانشگاه هیچ گونه مسئولیتی در این خصوص نخواهد داشت

نام و نام خانوادگی:

امضاء و تاریخ :

مجوز بهره برداری از پایان نامه

بهره برداری از این پایان نامه در چهار چوب مقررات کتابخانه و با توجه به محدودیتی که توسط استاد راهنما به شرح زیر تعیین می شود بلامانع است:

- بهره برداری از این پایان نامه برای همگان بلامانع است.
- بهره برداری از این پایان نامه با اخذ مجوز از استاد راهنما بلامانع است.
- بهره برداری از این پایان نامه تا تاریخ ممنوع است.

نام استاد یا اساتید راهنما :

تاریخ :

امضاء :

گواهی اصالت، نشر، حقوق مادی و معنوی اثر

اینجانب..... دانش آموخته دوره کارشناسی ارشد رشته

به شماره دانشجویی مرکز/واحد ، موارد سه گانه ذیل را گواهی می نماید:

۱-مطالب مندرج در این پایان نامه ، نتیجه تحقیق شخصی بوده و چنانچه در نگارش و تدوین پایان نامه خود از فکر ، ایده ، نوشته و آثار افراد دیگر بهره گرفته ام با نقل قول مستقیم یا غیر مستقیم منبع و ماخذ آن را نیز در جای مناسب ذکر کرده ام . بدیهی است مسولیت تمامی مطالبی که نقل قول دیگران نباشد را بر عهده خویش دانسته و پاسخگوی آن خواهم بود.

۲-چنانچه بر اساس مطالب مندرج در پایان نامه خود قصد چاپ و انتشار مقاله ، کتاب و ... را داشته باشم، استاد راهنما را مطلع نموده و با نظر ایشان نسبت به نشر مقاله ، کتاب و هر نوع تولیدات علمی ، به صورت مشترک مبادرت می نمایم.

۳-کلیه حقوق مادی مترتب از نتایج مطالعات ، آزمایشات و نوآوری ناشی از تحقیق در موضوع این پایان نامه به دانشگاه پیام نور تعلق دارد.

نام و نام خانوادگی :

تاریخ و امضاء:

با تشکر از:

استاد ارجمندی این پژوهش جناب آقای دکتر محمد مادی امین ناجی که با راهنمایی های مشفقانه و خیرخواهانه هدایت علمی اینجانب را مهمل شدند.

استاد مشاور این پژوهش جناب آقای دکتر سید محمد میردامادی.

استاد داور این پژوهش جناب آقای دکتر ناصر محمدی.

تقدیرم بر:

پدر بزرگوارم که همیشه سرمشق و مشوق علمی اینجانب بوده اند.
مادر مهربانم که عمری بی منت با محبت سرشارش روح انسان دوستی را در من زنده نمودند.
همسر عزیزم که در سایه ساریکیران خوبی هایش پله های ترقی را طی می کنم.

Contents

۱	چکیده:
۲	فصل اول
۲	مقدمه و کلیات
۳	کلیات تحقیق
۴	۱-۱- بیان مساله
۵	۱-۲- اهمیت و ضرورت تحقیق
۶	۱-۳- پیشینه تحقیق
۹	۱-۴- اهداف تحقیق
۹	۱-۴-۱- هدف اصلی
۹	۱-۴-۲- اهداف فرعی
۹	۱-۵- سوالات تحقیق
۹	۱-۵-۱- سوال اصلی
۹	۱-۶- جنبه نوآوری و جدید بودن
۱۰	۱-۷- روش اجرای تحقیق
۱۰	۱-۸- قلمرو تحقیق
۱۰	۱-۹- واژگان کلیدی
۱۳	۱-۹-۱- تیم در اصطلاح مفسران
۱۳	۱-۹-۲- تیم در اصطلاح حقوق دانان
۱۵	فصل دوم
۱۵	کلیات پژوهش
۱۶	مقدمه

- ۱۶-۲-۱- یتیم از دیدگاه اسلام.....
- ۱۸-۲-۲- توجه به موضوع یتیم قبل از اسلام.....
- ۱۸-۲-۲- یتیم در دیگر ادیان الهی.....
- ۱۹-۲-۲- یتیم در دوره ی جاهلیت.....
- ۲۱-۲-۳- یتیم در عهدین.....
- ۲۱-۲-۳- نقش خانواده در شکل گیری روحی کودک.....
- ۲۲-۲-۳- اهمیت خانواده در تربیت کودک.....
- ۲۴-۲-۳- نقش پدر در تربیت کودک.....
- ۲۵-۲-۳- وظایف پدر در خانواده.....
- ۲۶-۲-۳- نقش مادر.....
- ۲۸-۲-۳- وظایف خانواده دینی و یتیمان.....
- ۲۹-۲-۴- نقش یتیمی در بالندگی و شکوفایی.....
- ۳۰-۲-۴-۱- کودکی حضرت محمد (صلی الله علیه و آله وسلم) و حضرت موسی (علیه السلام).....
- ۳۸-۲-۴-۲- یتیمان دیروز ، بزرگان امروز.....
- ۴۳- جمع بندی.....
- ۴۴- فصل سوم.....
- ۴۴- حمایت اجتماعی از یتیم در قرآن و عهدین.....
- ۴۵-۳-۱- توجه همه جانبه به یتیمان.....
- ۴۵- بعد اول: حمایت اجتماعی.....
- ۴۶-۳-۲- وظایف فردی نسبت به یتیم در قرآن و عهدین.....
- ۴۷-۳-۲-۱- اکرام یتیم.....

- ۳-۲-۲- نهی از ظلم به یتیم..... ۵۰
- ۳-۲-۳- برخورد صحیح با دختران یتیم..... ۵۱
- ۳-۲-۴- خطر عقوبت در برخورد نادرست با یتیم..... ۵۵
- ۳-۳- وظایف اجتماعی مسلمانان و دینداران در برابر ایتم در قرآن کریم و کتب عهدین..... ۶۱
- ۳-۳-۱- احسان..... ۶۱
- ۱- آیه ۳۶ از سوره نساء..... ۶۱
- ۲- آیه ۸۳ بقره..... ۶۳
- ۳- آیه ۵ نساء..... ۶۳
- ۳-۳-۲- تربیت و نگهداری از یتیمان در قرآن..... ۶۷
- ۳-۳-۱- حدود و اختیارات حاکم بر کودک یتیم..... ۶۸
- ۳-۳-۳- اذن ولی در نکاح قبل از بلوغ..... ۶۹
- ۳-۳-۴- مسئولیت مدنی یتیم..... ۷۰
- ۳-۳-۴-۱- معنی اصطلاحی دیه..... ۷۰
- ۳-۳-۵- کیفر سرقت کودک..... ۷۰
- ۴-۵-۲- جنبه های عاطفی و اخلاقی در مورد «یتیم»..... ۷۱
- ۴-۵-۳- نرم خویی و مدارا با یتیم..... ۷۲
- ۳-۴- وظایف حکومت اسلامی در قبال ایتم..... ۷۲
- ۳-۴-۱- حاکم جامعه اسلامی ، پدر یتیمان است..... ۷۴
- ۳-۴-۳- الگوهای نمونه برای حاکمان جوامع دینی..... ۷۵
- جمع بندی..... ۷۶
- فصل چهارم..... ۷۸

- ۷۸.....حمایت اقتصادی از یتیمان در قرآن و کتب عهدین.....
- ۷۹.....۱-۴-سرپرستی یتیمان.....
- ۷۹.....بعد دوم: جنبه مالی حمایت از یتیم.....
- ۸۰.....۱۵۲ انعام: «ولا تقربوا مال الیتیم الا بالتی هی احسن حتی یبلغ اشدّه.».....
- ۸۴.....۱-۴-۱-توصیه به انفاق در قرآن کریم و کتب عهدین.....
- ۸۷.....۳.آیه های ۱۶-۱۳ سوره بلد.....
- ۸۸.....۴.آیات ۹-۸ سوره انسان.....
- ۸۹.....۳-۴-۲-منابع حکومتی تامین نیازهای ایتام.....
- ۸۹.....۱-زکات.....
- ۹۰.....۲-خمس.....
- ۹۱.....مصارف خمس.....
- ۹۲.....شبهه اول:.....
- ۹۳.....شبهه دوم:.....
- ۹۴.....۳-فیء:.....
- ۹۶.....فرزند خواندگی.....
- ۹۷.....۴-۲-ارث.....
- ۱۰۱.....۴-۳-ضرورت حفظ و مراقبت از اموال یتیم در قرآن و عهدین.....
- ۱۰۱.....«... ولا تأکلو اموالهم الی اموالکم إنه کان حوباً کبیراً».....
- ۱۰۱.....ترجمه:... و نخورید اموال آنان را به ضمیمه اموال خود که این گناهی بس بزرگ است.....
- ۱۰۳.....زکات در مال یتیم:.....

- تحویل دادن اموال ایتام به ایشان..... ۱۰۴
- شاهد گرفتن به هنگام تحویل مال..... ۱۰۶
- ۴-۴ احکام «حجر» در قرآن و مقایسه با عهدین..... ۱۰۷
- «حجر» یعنی چه؟..... ۱۰۷
- ۴-۵- بررسی احکام حقوقی ایتام در قرآن و عهدین..... ۱۱۸
- ۴-۵-۱ احکام یتیم در قرآن..... ۱۱۸
- ۴-۵-۴ سرپرستی و حضانت از ایتام..... ۱۲۰
- ۴-۵-۵ ولایت پدر و جد پدری بر کودک..... ۱۲۱
- ۴-۵-۶ مالکیت کودک..... ۱۲۱
- ۴-۵-۸ حدود و اختیارات قیم و حاکم در اموال ایتام..... ۱۲۲
- ۴-۵-۹ آیا زکات بر اموال یتیم تعلق می گیرد؟..... ۱۲۳
- ۴-۵-۱۰ عدم اعتبار عدالت در طفل برای دادن زکات به او..... ۱۲۳
- ۴-۵-۱۱ شرایط پرداختن زکات فطر صغیر در اسلام..... ۱۲۴
- ۴-۵-۱۲ حکم ودیعه گرفتن از طفل در صورت تلف شدن آن..... ۱۲۵
- ۴-۵-۱۴ حکم نفقه ی زوجه صغیره..... ۱۲۵
- ۴-۵-۱۴ احکام اموال یتیم در عهدین..... ۱۲۵
- جمع بندی..... ۱۲۶
- فصل پنجم..... ۱۲۷
- نتیجه گیری..... ۱۲۷
- ۵-۱- نتیجه گیری..... ۱۲۸
- ۵-۲- پیشنهادات تحقیق..... ۱۲۹

چکیده:

قرآن کتابی است که به یتیمان توجه ویژه دارد. یتیم به معنای کودکی که پدر خود را از دست داده و هنوز به سن بلوغ نرسیده است؛ یکی از گروه‌های حاضر در اجتماع بشری است که به دلیل فقدان پدر به‌عنوان چتر حمایتی خویش با مشکلات و محدودیت‌های فراوانی روبرو است و این مشکلات بیشتر در دو بخش اجتماعی و اقتصادی نمود دارد. از طرفی نیز در ادیان مختلف رویکردها و توجهات نسبت به ایتام متفاوت بوده است. در برخی، همچون فرهنگ اسلامی تأکیدات ویژه‌ای به تمام ساحات زندگی ایتام شده است و خداوند در دستورات قرآن کریم نیز تمام خلأها و نقصان‌های زندگی ایتام را مورد پوشش قرار داده است. بطوری که ۲۳ آیه از قرآن به یتیم اختصاص دارد. به‌عنوان مثال در بعد اقتصادی دستور داده است تا مسلمانان از اموال ایتام تا پیش از رسیدن به بلوغ محافظت کنند یا در جای دیگر حقوق مالی برای ایتام وضع کرده است و در بعد اجتماعی نیز دستور به تسهیل و مراقبت از ازدواج ایتام و همچنین مهربانی با ایشان و حتی ایجاد بستر خانواده برای آنها داده است. در طرف دیگر نیز در کتب سایر ادیان توحیدی و غیرتوحیدی از جمله کتب عهدین عتیق و جدید نیز به مسئله ایتام توجه شده است، اما این توجه تفاوت‌های فراوانی با دیدگاه قرآن کریم دارد؛ درحالی‌که بسیاری از آیات قرآن کریم درباره مسائل مختلف ایتام نازل شده و تمام جنبه‌ها و خلأهای اقتصادی و اجتماعی ایتام را مدنظر قرار داده است، در کتب عهدین این توجه نوع دیگری بوده است و بیشتر جنبه تأکیدی دارد که به‌عنوان مثال در بعد اقتصادی و اجتماعی تنها ۲۴ آیه درباره ایتام از کتب عهدین که ۲۳ آیه از عهد قدیم و یک آیه از عهد جدید یافت گردید و آن هم با مضامینی تأکیدی همچون دادرسی ایتام و بیوه زنان (به عنوان قیم ایتام) آمده است. به هر روی در این پژوهش که به صورت تحلیلی توصیفی و با استفاده از منابع کتابخانه‌ای صورت گرفته است سعی شده تا به بررسی تطبیقی حمایت جامعه دینداران و اشخاص مومن نسبت به ایتام در قرآن کریم و کتب عهدین پرداخته شود. این پژوهش با محور قرار دادن این سه سوال کلیدی سعی دارد به تحلیل این موضوع بپردازد: سوال اول بر اساس آیات قرآن و کریم و کتب عهدین وظایف مسلمانان و دینداران نسبت به ایتام جامعه در ابعاد اجتماعی و فردی و حکومتی چیست؟ سوال دوم چه آیه‌ای در قرآن و کتب عهدین به حمایت اجتماعی از یتیمان پرداخته و تفسیر هر کدام از آیات قرآن از منظر ابوجعفر طبری در جامع البیان و علامه طبرسی در مجمع البیان و علامه محمد حسین طباطبایی در المیزان چیست؟ و سوال سوم چه آیه‌ای در قرآن و کتب عهدین به حمایت اقتصادی از یتیمان پرداخته و تفسیر هر کدام چیست؟ در پایان متذکر می‌شود این پژوهش دارای سه کلید واژه: یتیم، قرآن و عهدین است.

فصل اول

مقدمه و کلیات

کلیات تحقیق

در جوامع دینی نسبت به حقوق ایتم و سرپرستی و اداره ی امور آن اهتمام هایی شده است به گونه ای که با استناد به آیات قرآن و روایات، نسبت به موضوع یتیم دستورات مؤکد با انگیزه های گوناگون داده است و از انواع عواملی که به حقوق و سرپرستی آنان ضربه می زند به شدت منع کرده به علاوه، اصل رسیدگی به امور ایتم را با یک سلسله معیارهای اخلاقی انسانی همراه نموده، حتی هدایت و یاری و تصرف در اموالشان را در چارچوب های خاص قرار داده تا مسلمین، دور از هر گونه افراط و تفریط در این امر حیاتی اجتماع شرکت جویند و از وقوع فاجعه جلوگیری کنند. این در حالی است که پیش از اسلام در دوران جاهلیت حقوق حقه ایتم دائماً ضایع می شد. در کتب عهدین نیز در ۲۴ آیه به صراحت حمایت اجتماعی و اقتصادی از ایتم را ذکر کرده است. و این موضوع نوعی تاکید بر این مهم در جوامع دینی می باشد.

اگر چه موضوع ایتم یکی از پدیده های طبیعی اجتماعی است که در صورت بی توجهی و غفلت عواقب جبران ناپذیری را در جوامع بشری به همراه خواهد داشت و جوامع دینی نیز به تناسب با چنین کشوری برخوردار های متفاوت داشته اند ، برخی با دیده ی ترحم و احسان ایتم را گرامی داشته و نسبت به حقوق آنان توجه نموده و بعضی بر مشکلات ایتم افزوده اند ، دین اسلام بی تردید درباره ایتم و مسائل مادی و معنوی آن ها مانند حقوق ، تکریم ، حضانت و سرپرستی ، بازپس دادن اموال یتیم و نگهداری از اموالش توسط سرپرست و شیوه برخورد با او راه کارهای بسیار دقیق و جامع ارائه می دهد. بنابراین تحقیق درباره حمایت اجتماعی و اقتصادی از ایتم از این جهت دارای اهمیت است که آگاهی و شناخت از حقوق اجتماعی و اقتصادی آنان در جامعه بشری موجب می شود تا مردم در اصلاح امور و سعادت مندی آنان تلاش کرده و مورد حمایت قرار گیرند . که در صورت عدم توجه به این ارزش ها باید شاهد مشکلات و بحران هایی باشیم که از سوی این گونه افراد به وجود خواهد آمد گرچه بر این باوریم که انحرافات و کج روی های اجتماعی نیز با این تفرند در کمین آنان قرار دارد . ایتم که غالباً فرودست و آسیب پذیرند به جایگاه واقعی خودشان برسند زیرا ملاک احترام انسان ها از دیدگاه قرآن کریم تقوی و استعداد روحی آنان است نه ثروت و مال اندوزی و حسب و نسب از اینرو یتیمان به سبب محرومیت از پدر یا فقدان امکانات مالی نباید از این ارزش ها محروم شوند . با این وجود ادیان الهی که جامع، جهانی و بعضاً مثل اسلام جاودانی اند، یتیم و حقوق حمایتی او را در ابعاد مختلف مورد توجه ویژه قرار می دهند. همه ی مکاتب و نظام های بشری درصدد بوده و هستند تا با پایه ریزی و تدوین یک نظام حقوقی عادلانه و کارآمد به سامان دهی مطلوب زندگی ایتم پردازند. در این پژوهش تلاش شده با تفکیک شیوه های حمایتی بر اجتماعی

و اقتصادی در ابعاد فردی و اجتماعی و حکومتی از منظر دو منبر بزرگ دینی (قرآن کریم و کتب مقدس عهدین) و تحلیل و تفسیر آن توسط عالمان دین مبین اسلام در کتب تفسیری قرآن از جمله کتابهای مجمع البیان و جامع البیان و المیزان فی تفسیر القرآن و همچنین تفحص در کتب عهدین به تحلیل جامعی در این موضوع جهت حصول نتایج عملی پرداخته است.

۱-۱- بیان مساله

یتیم کیست؟ راغب اصفهانی در مفردات می گوید یتیم در اصل به معنای تنها و منفرد است و بر هر چیز بی نظیری اطلاق می شود.^۱ و در اصطلاح امروزی به کسی که از نعمت پدر یا هر دو والدین در کودکی محروم شده باشد یتیم می گویند. از آنجا که در بعضی تعاریف یتیم شدن به از دست دادن پدر تعبیر شده است و در تعاریف دیگری هر دوی والدین را شامل می شود تحلیل نزدیک به صحیح این است که اگر کسی یکی از والدین را که برایش نقش حمایتی داشته باشد در کودکی از دست دهد یتیمی اش شروع می شود و با از دست دادن یکی دیگر از والدینش یتیمی اش کامل می شود و از آنجا که غالباً نقش حمایتی کودک را پدر بر عهده دارد و در گذشته نیز همین روال بوده است لذا در بررسی های تاریخی در کتب عهدین و قرآن، یتیم به کسی اطلاق می شود که پدر از دست داده باشد.

یتیم شدن برای آدمی اتفاقی است که غالباً غیر قابل پیش بینی و پیشگیری می باشد و ممکن است هر لحظه و در هر کجا، هر فردی با واقعه فوت و از دست دادن پدر و مادرش مواجه شود و این رخداد رویه و روال زندگی او را تغییر دهد.^۲

اما خداوند متعال که بنابر مصلحت عالیه خویش، بعضی از بندگان را در چنین شرایطی قرار می دهد، علاوه بر توجه و عنایت خاص خودش نسبت به آنها، دستورات و سفارش هایی برای سایر مردم نسبت به رفتار خردمندانه با ایتام فرموده است.^۳

در قرآن اهمیت فوق العاده ای به این مسئله شده است و در قرآن بیش از بیست ایه در این زمینه سخن می گوید با توجه به بحث ما که سفارش قرآن به یتیم است خداوند می فرماید:

«وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْيَتَامَىٰ قُلْ إِصْلَاحٌ لَّهُمْ خَيْرٌ»^۱

^۱ راغب اصفهانی، مفردات الفاظ قرآن کتاب الباء

^۲ بهشتی، ۱۳۷۷

^۳ تردستانی، ۱۳۷۶

و ای پیامبر از تو درباره یتیمان سوال می کنند، بگو اصلاح کار آنان بهتر است.

قرآن مجید تعبیرات جامع و کاملی دارد و در پاسخ به نحوه برخورد با ایتام از واژه اصلاح استفاده می کند، که شامل اصلاح جسمانی، روحانی، عاطفی، اقتصادی و مانند آن می شود و این واژه همه زوایای حمایت از یتیمان را مورد بررسی قرار می دهد و ضرورت دارد در عین سرپرستی یتیمان، زندگی و اموال آنها را به طور کلی از اموال و زندگی خود جدا سازید ولی خداوند برای راحتی شما این کار را نکرده و اجازه اختلاط با اموال آنها را، البته با حفظ حساب و کتاب ان به شما داده است.^۲

با توجه به آنچه بیان شد هدف اصلی تحقیق حاضر بررسی حمایت اجتماعی و اقتصادی یتیمان در آیات قرآن کریم و مقایسه آن با کتب عهدین است. بنابراین امید آنکه در این تحقیق، گوشه ای از وظایف ما مسلمانان و پیروان ادیان الهی دیگر نسبت به یتیمان با استناد به آیات شریفه قرآن و کتب ادیان توحیدی بررسی و بازگو شود.

۱-۲- اهمیت و ضرورت تحقیق

مسئله ایتام به عنوان یک مسئله اساسی و مهم مطرح است و دینداران نسبت به سرنوشت ایتام از جهات مختلف (اجتماعی و اقتصادی) مسئول هستند. در این مجال به بررسی آیات قرآن و کتب عهدین در زمینه ایتام پرداخته می شود.

یکی از محاسن اخلاقی در همه ادیان الهی، سرپرستی ایتام و تفقد و محبت نسبت به آنان است. در زندگی انسانها خلأها و کمبودهایی وجود دارد که جز از طریق محبت و دوستی نمی توان آن را جبران نمود و در این میان کودکان یتیم بیشترین نیاز را احساس می کنند.

ایتام در اثر از دست دادن پدر و یا مادر از سرچشمه محبت دور افتاده و بیش از هر چیز به محبت محتاجند و برای این احساس عاطفی و روحی، خواه ناخواه در انتظار پاسخ هستند به عنوان نمونه این نیاز در ایامی مثل اعیاد بیشتر به چشم می خورد. در چنین محیطی برای رفع این کمبودها باید پیش بینی های لازم را معمول داشت. با تاکیدات صریح که در کتب آسمانی بر آن تصریح شده است از پیروان خود اتمام به حمایت از ایتام را مورد تاکید قرار داده اند و این کتب آسمانی بهترین ابزار برای اقناع مسلمانان و دینداران در جهت حمایت از دینداران است. دین مقدس اسلام در کنار دیگر ادیان الهی مسئله ایتام را به عنوان یک مسئله اساسی و مهم مطرح کرده و

^۱ قرآن کریم سوره بقره آیه ۲۲۰

^۲ قربانی، ۱۳۹۴

در کتاب آسمانیش قرآن مسلمانان را به سرنوشت آنان از جمیع جهات (اجتماعی و اقتصادی) مسئول دانسته است. در این مجال به بررسی آیات قرآن در زمینه های اجتماعی و اقتصادی که وجوه اجتماعی آن در بر گیرنده وجوه حمایت‌های عاطفی، آموزشی و تربیتی است پرداخته خواهد شد. از سویی دیگر در کتب عهدین نیز اشاره های صریحی به موضوع ایتم شده است که در ادامه به آن بیشتر خواهیم پرداخت. بنابراین می توان اینگونه بیان نمود که تحقیق حاضر با توجه به اهمیت موضوع و نیاز جامعه بشری و همچنین تاکیدات جوامع دینی اعم از اسلام و ادیان ابراهیمی سلف می تواند ضروری باشد.

۱-۳-پیشینه تحقیق

در تحقیقی تحت عنوان " بررسی احکام فقهی و حقوقی ایتم در مذاهب پنجگانه اسلامی آمده جایگاه و منزلت یتیم در قرآن کریم و دیگر ادیان الهی به عنوان بالاترین سند اثبات انبیاء عظام و ادیان مورد تکریم است. همه ی مکاتب و نظام های حقوقی درصدد بوده تا با تدوین یک نظام حقوقی عادلانه و کارآمد به ساماندهی مطلوب زندگی اجتماعی ایتم پردازد که در این راستا با استناد به آیات و روایات، عمق توجه دین اسلام به حقوق ایتم در این برهه ی زمانی است. قابلیت عدالت و رعایت حقوق ایتم و نظارت بر مصالح آنها که مذاهب پنجگانه اسلامی در این خصوص اتفاق دارند، حاکی از حدود و اختیاراتی است که در مباحث فقهی و حقوق توسط فقها و اندیشمندان حقوقی مسلمان در قالب احکام مصداق یافته و با آگاهی بخشی به مسلمین اقدام به رعایت حال و حقوق ایتم و تثبیت جایگاه واقعی در جامعه خود شدند با طرح این مسئله که پژوهش به منظور شناسایی شرایط آمادگی در اصلاح امور ایتم و مسئولیت پذیری در مقابل آنها از هرگونه تصرفی است در اموالشان چشم پوشی نمایند و خصوصاً روش پردازش این موضوع جامعه آماری را که خاستگاه اقشار روشنفکر جامعه و مردم در ساختار تشکیلات نظام الهی است را با روش های توصیفی و عاطفی و نظارت های ترتیبی این کمبود را جبران نموده تا دچار بحران روحی نشوند و نتایج حاصل از این تحقیق بیانگر این واقعیت است در مسئولیت مدنی و کیفری ایتم آنچه در اجرای عدالت و ایجاد امنیت روشنگر احکام و قوانین بوده چرا که قوانین اسلامی بر اساس مصلحت های عمومی انسان قانونگذاری شده است و همه مذاهب اسلامی در این حقیقت هم سو بوده اند که منشاء قوانین اسلامی، خدای متعال است.^۱

در تحقیقی تحت عنوان " بررسی دیدگاه های کشورهای مختلف نسبت به حمایت و نگهداری از کودکان بی سرپرست در مقایسه با جامعه ایران" اینگونه آمده مشکل یتیمی که از پدیده های طبیعی اجتماعی است، از دیرباز

^۱ حسینی و همکارش ۱۳۹۶